μπράτσο, αφήνοντας έξω μόνο το χέρι· ενώ ο μανδύας έχει προσαρμοσμένη μια κουκούλα, που καλύπτει το κεφάλι της ιδιοκτήτριάς του»[102].

Τα κοσμήματα και οι κορώνες των αυτοκρατόρων είναι χειροποίητες και φανερώνουν την ελληνορωμαϊκή επίδραση μέχρι τον τέταρτο αιώνα. Χρυσά δακτυλίδια με ανάγλυφες παραστάσεις και μονογράμματα, χρησιμεύουν ως δακτυλίδια αρραβώνων και γάμου. Κρεμαστά μεγάλα χειροποίητα χρυσοποίκιλτα σκουλαρίκια, χρυσές καρφίτσες, πόρπες από πολύτιμες πέτρες, βραχιόλια εργασμένα με μικρές πέτρες σε μωσαϊκό. Μαργαριτάρια, σμαράγδια, ρουμπίνια, διαμάντια υπάρχουν άφθονα στην ενδυμασία των αυτοκρατόρων, επηρεασμένη στους τελευταίους αιώνες από την βαρύτιμη αιγυπτιακή ενδυμασία. Το πορφυρό χρώμα ήταν το αυτοκρατορικό χρώμα και απαγορευόταν να βγει έξω από το Βυζάντιο. Πορφυρά υφάσματα κατασκευάζοντο από τους κογχυλευτές και οξύβαφους. Τέτοια «υφάσματα από τα αυτοκρατορικά εργαστήρια, προσφέρονταν ως δώρα σε ξένους ηγεμόνες, πρέσβεις και πάπες των οποίων την εύνοιαν επιζητούσαν κατά καιρούς οι βυζαντινοί αυτοκράτορες»[103]. Ακόμη στα αυτοκρατορικά ενδύματα για να έχουν τέλεια εφαρμογή, εσωτερικά έβαζαν σύρμα (τα έκανε ιδιαίτερα βαριά) γι' αυτό και ονομάστηκαν συρματέινα και σωληνωτά.

Το λευκό χρώμα χρησιμοποιείται κύρια στη γυναικεία ενδυμασία ενώ τα σκούρα, μαύρο, γκρίζο, καφέ, πράσινο, κόκκινο στην ανδρική τουνίκα.

Χριστιανικά εμβλήματα όπως, ο σταυρός, στάχυα, κλαδιά αμπέλου και φύλλα, περιστέρια, ψάρια, σχήματα ζώων, γεωμετρικά και αφηρημένα σχήματα, πολύπλοκα σχέδια τυλιγμένου παπύρου, φύλλα λουλουδιών και φρούτα διαμόρφωναν τα σχέδια στα υφάσματα των βυζαντινών φορεμάτων. Στα υφάσματα «η θεματολογία τους είναι στενά δεμένη —αντιγράφει σχεδόν— όχι μόνο τα μεγάλα θέματα (αετοί, λιοντάρια, ελέφαντες και άλλα), αλλά και τα μικρότερα μοτίβα από σασανιδικά και προπάντων από σύγχρονα ισλαμικά υφάσματα των Αββασιδών. Η ακαταμάχητη γοητεία της Ανατολής λειτουργούσε στα είδη αυτά παράλληλα με τη δύναμη της κλασικής παραδόσεως στις μεγάλες τέχνες»[104].

Οι Βυζαντινοί ενώ χρησιμοποιούν και αγαπούν ιδιαίτερα τα χρυσοϋφασμένα υφάσματα και τα μεταξωτά όπως τα μπροκάρ και τα δαμασκηνά, το διάκοσμο από πολύτιμα μέταλλα και πολύτιμες πέτρες και άλλα διάφορα πλούμια, δε χρησιμοποιούν όμως καθόλου βαφές προσώπου, χειλιών ματιών και αρώματα.

Τα παπούτσια ανδρών και γυναικών είναι σχεδόν τα ίδια κλειστά μποτίνια, εκτός μόνον, ότι των γυναικών είναι λεπτοφτιαγμένα και παρουσιάζουν διακοσμητικά σχέδια. Οι άνθρωποι του λαού φορούν συνήθως, όταν δεν είναι ξυπόλυτοι, σανδάλια από φθηνά δέρματα.

Αξίζει ν' αναφερθεί ότι «χαρακτηριστικά ήταν τα έθιμα και οι αντιλήψεις και επίσης οι διάφορες δοξασίες των Βυζαντινών που συνδέονταν άμεσα με τμήματα της ενδυμασίας τους, όπως π.χ. στις μαρτυρίες από τους βίους των Οσίων Θεοδώρου του Συκεώτου (6ο αι.) και Αντωνίου του Νέου (έως 823), παρατηρούμε ότι χρησιμοποιείται η ζώνη ως μέσον προς διευκόλυνση της συλλήψεως σε γυναίκα στείρα[105] αλλά και στον τοκετό η ζώνη θεωρείται αναγκαία για τη λύση των δεσμών του τοκετού διά της αποδιώξεως του παρεμποδίζοντος αυτόν κακοποιού πνεύματος»[106]. Οι Βυζαντινοί απέδιδαν επίσης μεγάλη σπουδαιότητα στα σύμβολα, όπως π.χ. στα γαμήλια, το δακτύλιο του αρραβώνα, το νυμφικό στέφανο, τον πέπλον κλπ.»[107].

Η μεγαλοπρέπεια και η επιβλητικότητα της βυζαντινής ενδυμασίας επηρέασε ολόκληρο το μεσαιωνικό κόσμο και η παρουσία της είναι έντονη στα σημερινά ιερατικά ρούχα, ιδιαίτερα της άρχουσας εκκλησιαστικής τάξης.

III. Νεότερη Εποχή

1. Η Ευρώπη στο Μεσαίωνα

Στη Δυτική Ευρώπη διάφοροι λαοί Γερμανικών φύλων όπως, Φράγκοι, Γαλάτες, Βησιγότθοι, Τεύτονες κ.ά., ζουν σχεδόν σε πρωτόγονη κατάσταση.

Μετά την οριστική πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας το 476 μ.Χ. και για δέκα περίπου αιώνες, ενώ στην Ανατολή δεσπόζει το Βυζάντιο, οι λαοί της Δύσης δημιουργούν με αργό ρυθμό τον πολιτισμό τους παίρνοντας και αφομοιώνοντας στοιχεία από τον αρχαίο ελληνικό και ρωμαϊκό πολιτισμό.

Το 768-814 μ.Χ. ο πρώτος μεγάλος ηγέτης της Δύσης και βασιλιάς των Φράγκων Κάρολος ο Μέγας ή Καρλομάγνος, κατορθώνει να ενώσει όλους σχεδόν τους λαούς της Δύσης και δημιουργεί ενιαίο κράτος φιλοδοξώντας να γίνει ο φυσικός κληρονόμος και συνεχιστής του Ρωμαϊκού Κράτους, κατά το

βυζαντινό πρότυπο. Στη δυναστεία του παρατηρήθηκε μια σύντομη πολιτιστική άνθηση και καλλιέργεια των γραμμάτων και τεχνών γνωστή ως «Καρολίγγεια αναγέννηση».

Στη μεσαιωνική Ευρώπη, δύο είναι οι πλέον σημαντικές περίοδοι της τέχνης. Η Ρωμανική και η Γοτθική περίοδος. Στις περιόδους αυτές δημιουργούνται πρότυπα στην κοινωνική, στην οικονομική και στην πολιτιστική ζωή του τότε δυτικού κόσμου.

Στην αρχή και ενώ οι διάφοροι λαοί της Δύσης ζουν απομονωμένοι, η ενδυμασία τους, λόγω της μικρής επικοινωνίας τους με τον υπόλοιπο κόσμο διατηρεί το χωρικό, απλό της χαρακτήρα ανάλογα με τις ανάγκες των ανθρώπων και το περιβάλλον που ζουν και κινούνται. Έτσι, «Στον πρώιμο Μεσαίωνα, η ενδυμασία του δυτικοευρωπαϊκού χώρου επιχειρούσε να συνδυάσει τους καταναγκασμούς των κλιματολογικών συνθηκών και της εκκλησιαστικής ηθικής. Τα ρούχα, τόσο των ανδρών, όσο και των γυναικών, είναι μακριά και φαρδιά, καλύπτοντας ολόκληρο το σώμα και μη επιτρέποντας να διαφανούν οι γραμμές του. Πλούσιοι και φτωχοί, μολονότι αναγνωρίζονται από την ποιότητα των υφασμάτων, όμως δεν αναγνωρίζονται από οποιαδήποτε παραβίαση του γενικού κανόνα του μάκρους και του φάρδους»[108]. Αργότερα όμως θα επηρεασθεί από τα αρχαία ελληνικά, ρωμαϊκά και βυζαντινά πρότυπα για να τα εγκαταλείψει στον 11ο περίπου αιώνα, διατηρώντας μόνο στοιχεία στο εκκλησιαστικό ένδυμα.

Είναι βέβαιο ότι το φεουδαρχικό σύστημα που επεκράτησε στις δυτικές χώρες δημιούργησε σημαντικές διαφορές στο ένδυμα κατά τόπους και κατά τάξεις. Ακόμη και πριν από την εποχή του Καρλομάγνου η ενδυμασία ήταν χαρακτηριστικό γνώρισμα της κοινωνικής και οικονομικής θέσης των ανθρώπων.

Η «μόδα» με τα καθορισμένα χαρακτηριστικά της και τις χρονικές αλλαγές της, κάνει την εμφάνισή της στην τάξη των κυβερνώντων, των φεουδαρχών και των εκκλησιαστικών αρχηγών και γίνεται περισσότερο διεθνής, ενοποιώντας ή διαχωρίζοντας τις τάξεις.

Κατά τα μέσα της Ρωμανικής και ιδιαίτερα στη Γοτθική περίοδο, η ενδυμασία ακολουθεί μια συγκεκριμένη, δική της μορφή εγκαταλείποντας τα ξένα πρότυπα, με έντονες διαφορές ανάμεσα στις τάξεις των πλουσίων και των φτωχών, των φεουδαρχών και του λαού.

«Η Ευρωπαία προλετάρια των σκοτεινών χρόνων, πιο δυστυχισμένη κι από το δυστυχισμένο αρσενικό σύντροφό της, προσπαθούσε να επιβιώσει κάνοντας τα πάντα: ύφαινε το λινάρι (κι αργότερα το μαλλί), έραβε με το γκρίζο ή κιτρινωπό χοντρόπανο των φτωχών τα ρούχα της οικογένειας, άλεθε το αλεύρι, ζύμωνε το ψωμί[109]...

«Όσο όμως οι αιώνες περνούν, τόσο το ντύσιμο γίνεται τολμηρότερο. Τα ρούχα των ανδρών και των γυναικών διαφοροποιούνται και γίνονται ολοένα κοντύτερα, μέχρι που, το 14ο αιώνα, θα γίνει της μόδας στην άρχουσα τάξη ο πολύ κοντός ανδρικός επενδύτης, ο οποίος αποκαλύπτει τεχνικότατα το σχήμα των γεννητικών οργάνων, τοποθετημένων μέσα σ' ένα επίτηδες φουσκωτό μέρος του παντελονιού: πρόκειται για τη γνωστή σ' όλη τη Δυτική Ευρώπη braguette. Την ίδια εποχή, οι γυναίκες φορούν φορέματα πολύ εφαρμοστά στο θώρακα, που σπρώχνουν το στήθος προς τα πάνω, τόσο ψηλά, ώστε «μπορεί κανείς να στήσει όρθιο κερί ανάμεσα στα στήθια», έλεγε μια φράση της εποχής»[110].

Μαρτυρίες για την ενδυμασία στη Μεσαιωνική Ευρώπη έχουμε από τα γραπτά κείμενα, τις σφραγίδες, τις μινιατούρες σε ξύλο, πέτρα και έβενο, το ζωγραφισμένο γυαλί, τα ταπισερί της Φλάνδρας και της Βουργουνδίας και τα ζωγραφικά έργα της εποχής.

α. Ρωμανική Περίοδος (700-1200 μ.Χ.)

Στη Δυτική Ευρώπη έχει ήδη δημιουργηθεί η φεουδαρχική κοινωνία με τις κάθε είδους διακρίσεις. Κατά το τέλος της χρονικής περιόδου και συγκεκριμένα με τις σταυροφορίες, ο δυτικός κόσμος έρχεται σε επικοινωνία με τον ανατολικό κόσμο. Το Βυζάντιο και οι αραβικές χώρες επηρεάζουν την αρχιτεκτονική της Δύσης με ένα νέο στοιχείο. Είναι το τόξο που ενώνει δύο κυλινδρικές κολώνες, που προστίθενται στην οριζόντια γραμμή του ρυθμού με τις μεγάλες ίσιες επιφάνειες, τα μικρά ορθογώνια παράθυρα και την ελάχιστη γλυπτική διακόσμηση. Ο ρυθμός αυτός καλείται ρωμανική αρχιτεκτονική. Μια νέα μορφή ταπητουργικής τέχνης δημιουργεί μεγάλες ταπισερί που θα διακοσμήσουν τους τοίχους των εκκλησιών και των παλατιών.

Οι κοινωνίες των δυτικών οι οποίες είναι χωρισμένες σε φέουδα, έχουν τις δικές τους σημαίες, στρατούς, στρατιωτικές στολές και εμβλήματα. Η ενδυμασία τους όμως —κι αυτό συμβαίνει σ' όλη

1

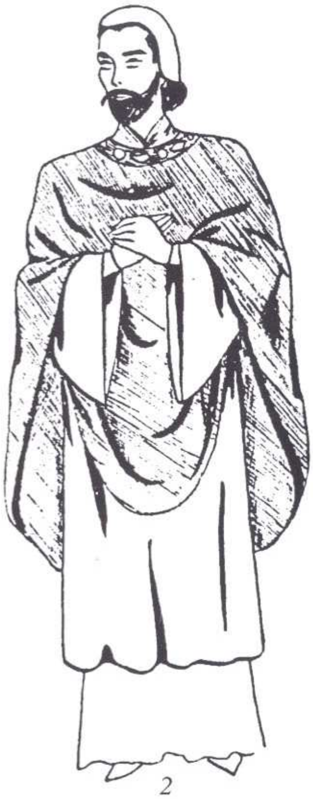

2

1. Ανδρική ενδυμασία φεουδάρχου. Τουνίκα, μανδύας, διάδημα και υποδήματα δηλώνουν το αξίωμα. Χαρακτηριστική η πλούσια διακόσμηση.

2. α) Εσωτερική ίσια μακριά τουνίκα. β) Εξωτερική φαρδύτερη τουνίκα με φαρδιά μανίκια με ζώνη στη μέση. γ) Κάπα, είδος ιματίου.

Γυναικείες ενδυμασίες ανώτερων κοινωνικών τάξεων.

1. α) Πλούσια εφαρμοστή στη μέση τουνίκα. β) Μανδύας που σχηματίζει καλύπτρα και στερεώνεται με διάδημα. Οι πλούσιες διακοσμήσεις στη ζώνη, στο μπούστο και στα άκρα των μανικιών φανερώνουν την κοινωνική τάξη.

2. Γυναικεία ενδυμασία αποτελούμενη από την εσωτερική τουνίκα με μακριά στενά μανίκια ενώ η εξωτερική είναι κοντύτερη και με πολύ φαρδιά μανίκια. Η ζώνη στη μέση δημιουργεί στη σιλουέτα κομψότητα και πρακτικότητα.

1

2

την Ευρώπη– διατηρεί μια γενική μορφή με κοινά χαρακτηριστικά και έχει θεοκρατικό χαρακτήρα. Οι δυτικοί από την επαφή τους με την Ανατολή γνωρίζουν τα πολύτιμα μεταξωτά, τα μαροκινά δέρματα και τις γούνες. Η ενδυμασία των ιπποτών είναι γεμάτη με οικόσημα κεντημένα με χρυσό και ασήμι.

Ανδρική ενδυμασία. Στη Ρωμανική περίοδο, η ανδρική ενδυμασία αποτελείται από τρία μέρη κυρίως. Μία εσωτερική ίσια, μακριά ή κοντή τουνίκα ή πουκαμίσα (camisia ή chaisme) από άσπρο λινό ύφασμα με μακριά ίσια μανίκια μέχρι τα ακροδάχτυλα και κλείνει στο λαιμό με κουμπιά. Η εσωτερική τουνίκα των φεουδαρχών φέρει πλούσιες διακοσμήσεις στον ποδόγυρο και στις άκρες των μανικιών. Η εσωτερική πουκαμίσα πάντοτε και σε όλους τους λαούς, αποτελεί το βασικό και με τη μεγαλύτερη σημασία μέρος της ενδυμασίας.

Μία δεύτερη αρκετά φαρδύτερη τουνίκα (bliaud) από μάλλινο συνήθως ύφασμα θα φορεθεί πάνω από την εσωτερική. Τα φαρδιά μανίκια της αφήνουν να φαίνονται οι διακοσμήσεις των μανικιών της εσωτερικής. Στη μέση μία ζώνη μαζεύει το φάρδος της εξωτερικής τουνίκας σχηματίζοντας πλούσιες πτυχές. Το φάρδος και το μάκρος της τουνίκας καθώς και οι διακοσμήσεις της στα μανίκια και τον ποδόγυρο είναι χαρακτηριστικά της κοινωνικής και οικονομικής θέσης. Η τουνίκα των πλουσίων φθάνει κάτω από το γόνατο ενώ των φτωχών μέχρι το γόνατο.

Το τρίτο μέρος της ανδρικής ενδυμασίας είναι μια μακριά φουφούλα κάτι ανάλογο με την γαλατική βράκα. Αργότερα οι άρχοντες και οι φεουδάρχες θα προσθέσουν στην ενδυμασία τους ένα επανωφόρι ή κάπα (είδος ιματίου) που φορούν στον άσχημο καιρό. Είναι μάλλινο και μακρύτερο από την εσωτερική τουνίκα και έχει ανοίγματα στα χέρια, σχηματίζοντας συνήθως κουκούλα για το κεφάλι.

Το ύφασμα, η διακόσμηση, τα εμβλήματα, ο τρόπος πτυχώσεως, φανερώνουν την κοινωνική τάξη των ανθρώπων. Οι φεουδάρχες φορούν στέμματα με κεντημένα εμβλήματα πάνω τους. Οι αριστοκράτες φορούν λευκές χαμηλές μπότες ή παπούτσια κατασκευασμένα από κόκκινα μαροκινά δέρματα, ενώ οι φτωχοί περπατούν ξυπόλυτοι ή τα παπούτσια τους είναι άτεχνα, κατασκευασμένα πρόχειρα από ακατέργαστα δέρματα ζώων.

Γυναικεία ενδυμασία. Στον 11ο αιώνα, η ενδυμασία των γυναικών που ανήκουν στις ανώτερες κοινωνικά τάξεις, αποτελείται από δύο τουνίκες και είναι περίπου όπως εκείνες των ανδρών. Η εσωτερική τουνίκα φθάνει μέχρι το έδαφος, έχει μακριά στενά μανίκια διακοσμημένα στις άκρες, ενώ η εξωτερική είναι φαρδιά το ίδιο μακριά, πλούσια διακοσμημένη αλλά με μανίκια που φθάνουν μέχρι τον αγκώνα. Αργότερα θα φαρδύνουν και θα μακρύνουν τόσο ώστε να φθάνουν λόγω του φάρδους στο κάτω μέρος μέχρι τα γόνατα. Μια κεντημένη φαρδιά ζώνη που δένεται στη μέση σφιχτά σχηματίζοντας ένα είδος κορσέ, ή δένεται χαλαρά στο ύψος των γοφών και τα άκρα της πέφταν ελεύθερα, δημιουργεί πτυχώσεις στο κάτω μέρος της τουνίκας, δίνοντας έτσι κάποια κομψότητα στην εμφάνιση της γυναίκας. Ένα ιδιαίτερα προσεγμένο και πλούσιο κέντημα θα διακοσμήσει το μπούστο του γυναικείου φορέματος.

Οι παντρεμένες ξεχωρίζουν από τον τρόπο του στολισμού της κεφαλής τους. Φορούν πάντοτε εσάρπα ή ένα διάφανο πέπλο (veil) που συγκρατούν με διάδημα ή στέμμα. Αντίθετα όμως, οι ανύπαντρες δεν καλύπτουν το κεφάλι τους και χτενίζουν τα μαλλιά τους σε πλεξίδες ή τα αφήνουν ελεύθερα στους ώμους τους.

Οι διαφορές στον τρόπο της ενδυμασίας πλουσίων και φτωχών είναι εμφανείς και τεράστιες. Στον καιρό του Καρλομάγνου, οι χωρικοί είναι υποχρεωμένοι να ξεχωρίζουν από την ενδυμασία τους φορώντας ρούχα με σκοτεινά χρώματα, κατασκευασμένα με μικρή ποσότητα υφάσματος, και από φτηνά υλικά όπως π.χ. το ύφασμα από ακατέργαστο λινάρι. Έτσι, την ενδυμασία τους αποτελούσε ένας ίσιος σάκος που κάλυπτε απλά το σώμα για να μην κρυώνει χωρίς βέβαια να λαμβάνεται υπόψη η ομορφιά και η αισθητική του σώματος. Αντίθετα τα ενδύματα των πλουσίων κατασκευάζονται από λεπτοϋφασμένα λινά υφάσματα με φωτεινά και έντονα χρώματα σε άφθονη ποσότητα, από ακριβά υλικά, κεντήματα και διακοσμήσεις.

Στην εποχή αυτή, η υφαντική θεωρείται ευγενής τέχνη και η απασχόληση μ' αυτήν, τιμούσε ιδιαίτερα τις γυναίκες των ανωτέρων κοινωνικά τάξεων. Έτσι τα ρούχα ολόκληρης της οικογένειας κατασκευάζονται από τις γυναίκες. Αξίζει ν' αναφερθεί, ότι στους πύργους των φεουδαρχών υπήρχαν μεγάλοι χώροι με χειροκίνητους αργαλειούς. Με την επίβλεψη των κυριών τους, οι υπηρέτες ύφαιναν τα υφάσματα για τα ενδύματα όλης της οικογένειας. Είναι ευνόητο, ότι η όλη διαδικασία της κατασκευής των ενδυμάτων, από την ύφανση μέχρι τη ραφή και τη διακόσμησή τους, γινόταν εκεί.

Η ενθρόνιση του αυτοκράτορα: 1000 μ.Χ. Μόναχο, Βιβλιοθήκη Μπάγιε-ριτς. Έντονη η επίδραση της βυζαντινής ενδυμασίας στους λαούς της Δύσης οι οποίοι θαύμαζαν τη βυζαντινή αυτοκρατορία και είχαν μεγάλη επιθυμία να δημιουργήσουν ένα δεύτερο Βυζάντιο στη Δύση.

β. Γοτθική περίοδος (1200-1480 μ.Χ.)

Στην περίοδο αυτή αρχίζει να εξασθενεί το φεουδαρχικό σύστημα στην Δυτική Ευρώπη και παρατηρούνται γρήγορες αλλαγές και εξελίξεις σε όλους τους τομείς της ζωής των ανθρώπων. Αρχίζουν τα πρώτα ταξίδια του Βαρθολομαίου Ντιάζ και του Χριστόφορου Κολόμβου. Οι τέχνες και ιδιαίτερα η αρχιτεκτονική, παρουσιάζουν νέες μορφές, το εμπόριο αναπτύσσεται ταχύτατα και οι λαοί αρχίζουν να ζουν καλύτερες ημέρες. Χτίζονται μεγαλειώδεις ναοί, δημόσια κτίρια με νέα αρχιτεκτονική γραμμή που θα αποτελέσει το δικό της ρυθμό, το γοτθικό ρυθμό, με κύρια χαρακτηριστικά τα διπλά γωνιώδη ή οξυκόρυφα τόξα με κατεύθυνση της αιχμής προς τα πάνω, τα γλυπτά και τα βιτρώ. Ο ρυθμός αυτός θα επηρεάσει τον τρόπο της ζωής και φυσικά την ενδυμασία των ανθρώπων, η οποία θα προσαρμοσθεί με το χώρο που δημιουργεί τα γωνιώδη οξυκόρυφα σχήματα και το ύψος.

Ιδρύονται τα πρώτα πανεπιστήμια στη Μπολόνια, στην Πράγα, στην Κρακοβία, στη Βιέννη, στη Χαϊδελβέργη. Η Ιταλία αναπτύσσεται σε κέντρο τεχνών και η Γαλλία με την Αγγλία καθίστανται τα μεγάλα κέντρα επικοινωνίας των ευρωπαϊκών λαών. Η Αγγλία αναπτύσσει τη βιομηχανία των μάλλινων υφασμάτων ενώ στη Γαλλία θα κατασκευασθούν ταπισερί. Στο τέλος του 14ου αιώνα, οι πρώτες γαλλικές κούκλες στέλνονται ως δώρα στη Βασίλισσα της Αγγλίας και οι οδηγοί μόδας της Βενετίας εισάγουν ό,τι έχει σχέση με τη μόδα και το ρυθμό.

Στις αρχές του 12ου αι., άντρες και γυναίκες φορούν σχεδόν τα ίδια ρούχα που διαφέρουν μόνο στο μάκρος. Στη διάρκεια των Σταυροφοριών υπάρχει αστάθεια στο συρμό. Η απλή και λεπτή γραμμή που διατηρεί το ένδυμα στο 13ο, 14ο αι. και στο πρώτο τέταρτο του 15ου αι. γίνεται μέσο επίδειξης φθάνοντας στην υπερβολή και τον παραλογισμό. Συγκεκριμένα το καπέλο των γυναικών το hennin, το 1428 ακολουθώντας την αιχμηρότητα του γοτθικού ρυθμού θα φτάσει το υπερβολικό ύψος των 70 εκ. στην τάξη της αριστοκρατίας, ενώ η μύτη των παπουτσιών ανδρών και γυναικών, θα γίνει τόσο μακριά ώστε θα χρειασθεί ειδικό βάδισμα για να περπατήσουν μ' αυτά.

Τα ρούχα των πλουσίων και ευγενών παρουσιάζονται με μια εξεζητημένη μορφή και η πολυτέλειά τους φθάνει σε ανησυχητικό σημείο, ώστε με νόμο να απαγορευθεί στα κράτη η εισαγωγή ενδυ-

Επιμήκεις φιγούρες γοτθικού ρυθμού από την βασιλική είσοδο του Καθεδρικού ναού 1145-1150 μ.Χ. Το ένδυμα σε μια πλούσια μορφή με πολλές πτυχώσεις. Τα στενά μανίκια έχουν φαρδύνει εντυπωσιακά φθάνοντας μέχρι τους αστραγάλους. Φαίνεται η φαρδιά ζώνη κάτω από τη γυναικεία μέση που δημιουργεί είδος κορσέ.

Η διαφορά στην ενδυμασία σε 300 χρόνια είναι εντυπωσιακή. Ανδρική και γυναικεία ενδυμασία από την αυλή της Βουργουνδίας 1460 μ.Χ. Η εκκεντρικότητα είναι φανερή αρχίζοντας από το hennin της γυναίκας και φθάνοντας στις κάλτσες ή στο στενό πανταλόνι του άνδρα με διαφορετικό χρώμα και σχέδιο στο ένα πόδι από το άλλο.

μάτων και υφασμάτων από άλλες χώρες. Το 1355 στην Αγγλία, με διάταγμα απαγορεύεται η εισαγωγή ενδυμάτων (κυρίως από την Γαλλία) και της γούνας για να προστατευθεί η οικονομία της χώρας και να περιορισθεί η πολυτέλεια. Επίσης θα απαγορευθεί πάλι με διάταγμα η χρήση του υφάσματος με χρυσή κλωστή, το κόκκινο μεταξωτό και το μαύρο ύφασμα για όσους έχουν τίτλο κάτω από βαρώνο. «Το ντύσιμο αποτελούσε ένα από, τα σημαντικά ενδιαφέροντα των γυναικών του Μεσαίωνα, ιδιαίτερα των γυναικών των ανωτέρων τάξεων. Νόμοι που αναφέρονται στις δαπάνες, απαγόρευαν στις μεσαίες και κατώτερες τάξεις κάθε πολυτέλεια στο ντύσιμο, κι αν ακόμη είχαν τα μέσα να καταβάλουν τις δαπάνες. Στη ρομάντζα του ρόδου το φόρεμα της λαίδης Ρίτσες περιγράφεται έτσι:

«Από πορφύρα έχει ένα φόρεμα η Ρίτσες
με χρυσά κεντήδια, η πορφύρα ήταν όλη
σκεπασμένη
και τα χρυσά κεντήδια παρασταίναν
ιστορίες για δούκες και βασιλιάδες».

Φορούσε ακόμη μια πανάκριβη ζώνη με πολύτιμα πετράδια που είχαν μαγικές ιδιότητες. Γύρω στο λαιμό της είχε ένα χρυσό περιδέραιο στολισμένο κι αυτό με διαμαντόπετρες»[111].

Στη Γοτθική περίοδο αναπτύσσονται οι πρώτες συντεχνίες κατασκευής ενδυμάτων. Οι αριστοκράτες αρχίζουν να παραγγέλλουν τα ρούχα τους σε ράφτες οι οποίοι κρατούν μυστικά ο καθένας την τέχνη του. Έτσι ξεχωρίζουν ακόμη τα ρούχα των κληρικών από του λαού. Επίσης αρχίζουν οι διαφο-

ΒΙΒΛΙΟ...

ρές στα καθημερινά ενδύματα από τα επίσημα. Χρησιμοποιούνται τα ενδύματα ειδικών περιπτώσεων και ξεχωρίζουν τα ενδύματα των παντρεμένων από των ανύπαντρων γυναικών. Η ενδυμασία βέβαια του λαού παραμένει απλή χωρίς πολυτέλεια και υπερβολές επηρεασμένη από τα ελληνορωμαϊκά και βυζαντινά πρότυπα, ιδιαίτερα στις αρχές του αιώνα.

Πριν τον 12ο αι. το ένδυμα καλύπτει το ανθρώπινο σώμα χωρίς να το διαγράφει, ενώ στη Γοτθική περίοδο γίνεται εφαρμοστό διαγράφοντας το σχήμα και τη μορφή του. Στην περίοδο αυτή η ιδανική γυναίκα, όσο παράξενο κι αν φαίνεται, έχει σχήμα τελικού σίγμα (S) με κεκλιμένο το κεφάλι προς τα μπρος, ίσιο στήθος με τεταμένη την κοιλιά προς τα έξω.

Η γυναίκα της Γοτθικής περιόδου αποκτά περισσότερες ελευθερίες και αξία, με αποτέλεσμα αυτό να επηρεάσει την ψυχολογία των ανδρών. Η δυνατή επίδραση της γυναίκας στη μόδα του ενδύματος και γενικά στην κοινωνική ζωή, κάνει τους άνδρες θηλυπρεπείς. Ο γενναίος και σκληρός, γεμάτος υγεία άνδρας της φεουδαρχικής κοινωνίας στην Ρωμανική περίοδο, παρουσιάζεται λεπτός, ευγενικός και ρομαντικός στη Γοτθική περίοδο.

Ανδρική ενδυμασία. Στη Γοτθική περίοδο, η ανδρική ενδυμασία παρουσιάζεται σε καινούργιες μορφές. Μόνο οι χωρικοί συνεχίζουν να φορούν τα ίδια μακριά, άκομψα και χονδροκομμένα ρούχα που μοναδικό σκοπό έχουν να καλύψουν το σώμα. Το 14ο αι. οι αριστοκράτες εγκαταλείπουν τη μακριά τουνίκα και καθιερώνουν το αστικό κοντό παλτό ή ζακέτα. Το ανδρικό ένδυμα κονταίνει αρκετά και θα χωριστεί στο πάνω και στο κάτω μέρος του σώματος. Στο πάνω μέρος φοριέται ένα εσώρουχο από λινό που αργότερα θα πάρει τη μορφή του πουκάμισου. Πάνω απ' αυτά θα φορεθεί ένα είδος μάλλινης ή μεταξωτής ζακέτας που φθάνει μέχρι τα μέσα των μηρών. Έχει ψηλό εφαρμοστό γιακά, στενεύει στη μέση με ζώνη γυρισμένη δυο φορές, με αποτέλεσμα να σχηματισθούν πτυχώσεις σε σχήμα τριγώνου ή γλώσσας. Τα μανίκια της, μερικές φορές, είναι τόσο φαρδιά, κομμένα με επιμήκεις εγκοπές, ψαλιδίσματα, κατά μήκος ώστε να φαίνεται το άσπρο λινό πουκάμισο μέσα από τα ανοίγματα. Στο κάτω μέρος, μια φουφούλα συγκρατεί ένα είδος μάλλινης κάλτσας που καλύπτει τα πόδια. Αργότερα στο κάτω μέρος, θα φορεθεί ένα είδος στενού, κοντού πανταλονιού που μαζί με τις κάλτσες, θα δώσει την εντύπωση ενός συνεχόμενου ρούχου που καλύπτει το ανδρικό σώμα από τους γοφούς και κάτω.

Εδώ αξίζει να σημειωθεί, η επιθυμία του άνδρα για επίδειξη και πρόκληση του άλλου φύλου, που θα φτάσει σε τέτοιο σημείο υπερβολής ώστε να χρησιμοποιήσει στο μπροστινό μέρος του πανταλονιού του ένα είδος τριγωνικής θήκης, την «μπραγιέτα», στην οποία εισχωρούσαν τα γεννητικά όργανα και στην οποία έδινε ιδιαίτερη σημασία. Η συνήθεια αυτή, που την είχαν κυρίως οι στρατιωτικοί, έφθασε σε σημείο γελοιότητας.

Η ζακέτα αργότερα θα εμφανισθεί με παραγεμίσματα στους ώμους, στο στήθος και στη πλάτη. Έτσι το πάνω μέρος του μανικιού, θα δώσει την εντύπωση ισοπεδωμένης σφαίρας. Το μπροστινό μέρος πάνω στο στήθος είναι κεντημένο και διακοσμημένο. Αργότερα από άνδρες της ανώτερης κοινωνικά τάξης, θα φορεθεί ένα είδος παλτού φοδραρισμένου και γαρνιρισμένου με γούνα ερμίνα στις άκρες. Το παλτό αυτό θα μακρύνει και θα φαρδύνει τόσο πολύ, που θα καλύψει ολόκληρο το σώμα,

Πορτρέτο Giovanni Arnolfini και της γυναίκας του. 1434 Jan Van Eyck. Εθνική Πινακοθήκη Λονδίνου.

1410 μ.Χ. Ενδυμασίες γοτθικής περιόδου. Διακρίνονται τα εντυπωσιακά καλύμματα κεφαλής και οι ουρές στις μεγαλοπρεπείς ρόμπες των ευγενών.

σχηματίζοντας πλούσιες κάθετες πτυχώσεις, ενώ τα μανίκια του θα φθάσουν μέχρι τον αστράγαλο δίνοντας στο σύνολο μεγαλοπρεπή εμφάνιση.

Ιδιαιτερότητα παρουσιάζει η Αυλή της Βουργουνδίας με τις παράξενες προτιμήσεις των αυλικών. Το ένδυμα των αυλικών της χωρίζεται σε δύο ανόμοια μέρη από κάθετες, οριζόντιες ή διαγώνιες λουρίδες. Αυτός ο συρμός καθιερώθηκε και ήταν αποτέλεσμα του πολύπλοκου μεσαιωνικού χρωματικού συμβολισμού. Μερικές φορές τα δύο μέρη, δεξιό και αριστερό του ενδύματος ήταν χωρισμένα κατά μήκος και κομμένα διαφορετικά, δηλαδή, το ένα ήταν φαρδύ και το άλλο στενό. Ένας αυστριακός χρονογράφος έγραψε «Κάθε άντρας ντυνόταν όπως του άρεσε. Μερικοί φορούσαν πανωφόρια από δύο ειδών υφάσματα. Άλλοι είχαν ένα μανίκι πλατύτερο από το άλλο. Μερικές φορές μάλιστα, το ένα μανίκι ήταν πλατύτερο από ολόκληρο το επανωφόρι. Άλλοτε τα δύο μανίκια ήταν υπερβολικά φαρδιά και το αριστερό μόνο ήταν διακοσμημένο με διάφορους τρόπους, δηλαδή με χρωματιστές κορδέλες και ασημένια σωληνάρια πάνω σε ασημένια κορδόνια. Άλλοι φορούσαν ένα κομμάτι ύφασμα από διαφορετικό χρώμα στο στήθος τους, διακοσμημένο με θυρεούς και αργυρόχρυσα γράμματα. Άλλοι πάλι είχαν ζωγραφισμένες παραστάσεις στο αριστερό μέρος του στήθους τους».

Στη Γαλλία, το 1380, η μεταμφίεση στις απόκριες, είχε γενικό χαρακτήρα που διατηρήθηκε και στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Το 1414, ο Δούκας Κάρολος της Ορλεάνης, φόρεσε τη γνωστή «houppelande», είδος μάλλινης-φλοκάτης ζακέτας με κλειστό μπούστο και ψηλό περιλαίμιο προσαρμοσμένο στο σώμα με σφιχτή ζώνη. Το πίσω μέρος της και τα μανίκια, σέρνονταν στο έδαφος. Στο ένα μανίκι ήταν κεντημένο με μαργαρίτες τραγούδι της εποχής και στο άλλο ήταν κεντημένη με χρυσή κλωστή η μουσική του. Άλλος ευπατρίδης έφερε πάνω στο κοστούμι του, εκτός των άλλων κεντημάτων, τρακόσια μεγάλα χρυσά νομίσματα. Στο σημείο αυτό τα σχόλια είναι περιττά, αλλά όπως η ιστορία της ενδυμασίας θα δείξει και παρακάτω, τα περίεργα δεν ήταν προνόμιο μόνο των γυναικών.

Τα καπέλα των ανδρών εκείνης της εποχής είναι ποικίλα, ανάλογα με το χώρο που βρίσκονται ή την εργασία που εκτελούν. Το παλτό τους επίσης, έχει ενωμένη κουκούλα για να προστατεύονται στον κρύο καιρό. Στο κυνήγι το μυτερό από τσόχα καπέλο έχει καθιερωθεί. Ένα άλλο πλατύγυρο τους προφυλάσσει από τον ήλιο και τη βροχή. Στις τελετές πάντοτε, φορούν καπέλο επηρεασμένο από τα ανατολίτικα τουρμπάνια.

Τα παπούτσια τους είναι ελαφρά και καταλήγουν σε μύτες γυριστές κατά το πλείστον, που

Πορτρέτο κυρίας από την οικογένεια Talbot. (Αυλή Βουργουνδίας). 1446, Petrus Christus. Μουσείο Τέχνης Βερολίνου.

έχουν κουδουνάκια πάνω τους. Αργότερα μάλιστα θα εμφανισθούν παπούτσια τα poulaines, που οι μύτες τους θα φθάσουν σε υπερβολικό μήκος ώστε να δυσκολεύονται στο βάδισμα. Το μήκος των παπουτσιών ακολουθούσε ορισμένους κανόνες. Οι δούκες και οι πριγκίπισσες επιτρεπόταν να φορούν παπούτσια με μύτες δυόμισυ φορές του μήκους των παπουτσιών τους. Οι αριστοκράτες δύο φορές το μήκος των παπουτσιών, οι ιππότες μιάμιση φορά, οι πλούσιοι δημότες μία φορά και οι κοινοί άνθρωποι μισή φορά του μήκους του παπουτσιού. Οι μύτες στα παπούτσια ξεκίνησαν αρχικά από την ανάγκη να προφυλαχτούν τα δάκτυλα μπροστά κατά το βάδισμα στους ανώμαλους, γιομάτους πέτρες και λάσπες δρόμους και επίσης να έχουν τη μυτερή ίσια γραμμή που επέβαλε ο γοτθικός ρυθμός.

Χρώματα που προτιμώνται από τους άνδρες της εποχής είναι το άσπρο και μπλε, άσπρο και μαύρο, κόκκινο και μαύρο για το επανωφόρι και κάλτσες. Το πράσινο προτιμάται στο παλτό και το κόκκινο στο καπέλο. Το καφέ δηλώνει πένθος ενώ το μαύρο χρησιμοποιείται σε γαρνιρίσματα.

Προτιμώνται υφάσματα βαριά όπως βελούδα, δαμασκηνά, χονδρά σατέν, μπροκάρ και γούνες. Υφάσματα από χρυσοκλωστή είναι απαγορευμένα σε άνδρες με τίτλο κάτω από τον ιππότη.

Γυναικεία ενδυμασία. Υπερβολές και παραλογισμοί δεν παρουσιάζονται μόνο στο ανδρικό ένδυμα αλλά και στο γυναικείο. Οι υπερβολές αυτές θα γίνουν συρμοί και θα διαδοθούν σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες με πρώτη τη Βουργουνδία στην οποία ανήκε η Γαλλία, το Βέλγιο και η Ολλανδία.

Η κατακόρυφη γραμμή της εποχής συνεχίζει να είναι η κύρια γραμμή για το γυναικείο ένδυμα. Το κάθε τι γίνεται για να επιτευχθεί το λεπτό κωνικό αποτέλεσμα ώστε να δέσει τέλεια με το Γοτθικό ρυθμό που επικρατεί παντού.

Το υψηλό οικονομικό επίπεδο, επιτρέπει στις κυρίες της Βουργουνδίας, να χρησιμοποιούν ποικίλα χρώματα όπως το βαθύ κόκκινο, το ανοιχτό μπλε, το κίτρινο, το άσπρο, το μπλε-άσπρο, το κόκκινο-άσπρο, βαθύ πράσινο, το καφέ, το ανοιχτό κόκκινο, το βιολετί, πάνω σε πλούσια πολυτελή υφάσματα, όπως μεταξωτά, κρεπ, σατέν, μουσελίνες, ταφτάδες, βελούδα σιφόν και δαμασκηνά.

Οι υπερβολές όμως ξεπέρασαν τα όρια, ώστε ψηφίστηκαν νόμοι, όχι μόνο, για να εμποδιστούν οι υπερβολικές δαπάνες αλλά να υπάρξουν και οι διαφορές και οι διακρίσεις στα ρούχα των ανθρώπων των διαφορετικών τάξεων, διότι είχε αρχίσει ο συναγωνισμός μεταξύ των ευγενών, της αυλής και των πλουσίων δημοτών.

Για πρώτη φορά στο Μεσαίωνα, οι ράφτες αρχίζουν να μετρούν τις διαστάσεις του σώματος και το γυναικείο φόρεμα παρουσιάζει τέτοια εφαρμογή, ώστε οι κυρίες να χρειάζονται βοηθούς να φορέσουν ή να βγάλουν τα φορέματά τους.

Το γυναικείο ένδυμα το αποτελούν δύο τουνίκες, η εσωτερική (cotte) και η εξωτερική (surcot), όπως εκείνες της Ρωμανικής περιόδου. Η εσωτερική έχει αλλάξει μορφή και είναι χωρισμένη σε δύο μέρη, το μπούστο που φοριέται στο επάνω μέρος του σώματος και είναι πολύ εφαρμοστό και τη φούστα η οποία είναι μακριά και φαρδιά στο κάτω μέρος. Στη φούστα δημιουργούνται πολλές πτυχές από μία ζώνη που δένεται ψηλά κάτω από το στήθος. Μερικές φορές, στην εσωτερική τουνίκα και πάνω στο μπούστο ή συνέχεια μ' αυτή, είναι ραμμέ-

Ξυλογραφία 14ου αι. μ.Χ. Ritter von Turm. Η ευγενής κυρία όπως στεκόταν μπροστά στον καθρέφτη και κτενιζόταν, είδε στον καθρέφτη ξαφνικά το διάβολο να της δείχνει τα οπίσθιά του παρομοιάζοντάς τα με το υπερβολικό μάκρος της ουράς του φορέματός της.

νο ένα ύφασμα σε σχήμα κρίνου που ενώνεται δεξιά κι αριστερά με άλλο ύφασμα έτσι ώστε να δημιουργούνται καμπύλες και να δίνεται η εντύπωση ότι η τουνίκα έχει τέσσερες γλώσσες. Πολλές φορές το μπούστο έχει διαφορετικό χρώμα από τη φούστα ή το δεξιό μέρος της φούστας έχει διαφορετικό χρώμα από το αριστερό μέρος ή ακόμη τα συμπληρωματικά υφάσματα που πέφτουν πάνω στο μπούστο έχουν διαφορετικό χρώμα από το υπόλοιπο μέρος της εσωτερικής τουνίκας. Η εφαρμογή του μπούστου είναι τέτοια ώστε να είναι απαραίτητη μια σειρά από μικρά κουμπιά κατά μήκος των μανικιών, στην πλάτη, στο στήθος ή στην κοιλιά, για να διευκολύνονται οι κυρίες να φορούν και να βγάζουν το φόρεμά τους.

Η γυναικεία ενδυμασία είναι επηρεασμένη από τη χριστιανική ηθική γι' αυτό παρουσιάζει κλειστή λαιμόκοψη σε σχήμα «watteau» που αργότερα θα γίνει τριγωνική και θα σκεπαστεί με ξεχωριστό μαύρο ύφασμα σαν γαρνιτούρα στολισμένο με μικρά κουδούνια. Επίσης κουδουνάκια χρησιμοποιούν στις κουκούλες τους και στα παπούτσια τους με υπερβολή, ώστε στη Γερμανία το 1343 να απαγορευθεί η χρήση τους με νόμο.

Τα φορέματα των γυναικών της αριστοκρατίας και των πλούσιων δημοτών καταλήγουν πολλές φορές σε τεράστιες ουρές, ώστε να αποτελούν σκάνδαλο για τους ιερείς και μοναχούς οι οποίοι δεν έδιναν συγχώρεση αμαρτιών σε όσες κυρίες φορούσαν φορέματα με υπερβολικές ουρές. Σε ζωγραφικούς πίνακες της εποχής παρουσιάζεται ο δαίμονας καθισμένος πάνω στις ουρές των φορεμάτων. Μ' αυτόν τον τρόπο καταδικαζόταν η υπερβολή, η πολυτέλεια και ο παραλογισμός των γυναικών.

Αυτή η υπερβολή δεν παρουσιάζεται μόνο στα φορέματα αλλά και στα καπέλα και στα παπούτσια των γυναικών. Η μύτη των παπουτσιών «poulaines» είναι ανάλογη με την κοινωνική θέση. Όταν είναι πολύ μεγάλη, τη συγκρατούν με σύρμα στον ταρσό του ποδιού.

Στις αρχές της περιόδου οι παντρεμένες γυναίκες καλύπτουν τελείως τα μαλλιά τους με βέλο ή καπέλο. Οι ανύπαντρες τα χτενίζουν σε τέσσερες κοτσίδες ή μπούκλες ή τα αφήνουν ελεύθερα. Τα καπέλα τους στην αρχή είναι συντηρητικά αλλά στο τέλος της περιόδου θα φτάσουν και αυτά στην υπερβολή. Οι κουκούλες που φοριούνται μόνες ή

παρουσιάζονται σαν συνέχεια του φορέματος καλύπτουν ολοκληρωτικά το κεφάλι από το λαιμό μέχρι το πηγούνι. Στο πίσω μέρος σχηματίζεται μια επιμήκης αιχμή που στέκεται όρθια ή αρκετές φορές φθάνει μέχρι τα γόνατα σαν είδος ουράς (liripipe). Το άλλο καπέλο σε κυλινδρικό σχήμα σκεπάζει το κεφάλι και δένεται με φαρδιές κορδέλες γύρω από το πρόσωπο και το λαιμό αφήνοντας μόνο το πρόσωπο ελεύθερο. Άλλο καπέλο σε σχήμα v, παρουσιάζει πολλές διαφοροποιήσεις. Το καπέλο όμως που ακολουθεί περισσότερο από κάθε άλλο το οξυκόρυφο τόξο του γοτθικού ρυθμού είναι το «hennin», που παρουσιάζει ένα τεράστιο κώνο και στηρίζεται σε ένα τουπέ από συρμάτινο σκελετό και καλύπτεται από δαντέλα και μουσελίνα. Η αιχμηρότητα του hennin θα φτάσει πολλές φορές στα εβδομήντα εκατοστά για να ταιριάζει στο ύψος και τη μεγαλοπρέπεια των κτισμάτων του Γοτθικού ρυθμού. Οι γυναίκες που τους επιτρέπουν τα οικονομικά τους, βάφουν τα μαλλιά τους ξανθά και τα χτενίζουν με πολλή προσοχή και φροντίδα. Τα πολλά δαχτυλίδια στα δάκτυλα και οι χρυσές αλυσίδες στο λαιμό είναι τα αγαπημένα κοσμήματα των κυριών της εποχής αυτής.

2. Αναγέννηση (1480-1600 μ.Χ.)

Στη συγκεκριμένη αυτή εποχή της Αναγέννησης, η Ευρώπη ζει μια νέα φάση με ριζικές αλλαγές στην οικονομική, κοινωνική και πνευματική δομή της. Κατακτά στεριές και θάλασσες και θέτει τη βάση της αποικιοκρατίας.

Το φεουδαρχικό σύστημα στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες έχει αρχίσει να εξασθενεί και μια νέα κοινωνική τάξη, η αστική, κάνει την εμφάνισή της.

Η οικονομία βρίσκεται σε πρωτοφανή ανάπτυξη. Μια πλημμύρα από πολύτιμα μέταλλα και λίθους από τις αποικίες κατακλύζει την Ευρώπη με αποτέλεσμα να αλλάξει την όψη της κοινωνικής ζωής των ανθρώπων. Είναι η περίοδος της ανακάλυψης της τυπογραφίας (1448) με πρώτο τυπωμένο βιβλίο την Αγία Γραφή από το Johann Gutenberg το 1450.

Ζωγράφοι, γλύπτες, αρχιτέκτονες, φιλόσοφοι και ποιητές ατενίζουν καινούργιους ορίζοντες και ανοίγουν νέους δρόμους στην τέχνη. Περίφημοι ζωγράφοι όπως ο Leonardo Da Vinci, ο Michelangelo, ο Tiziano, ο Raffaello, ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, ο Bruegel, ο Durer, ο Holbein, ο Botticelli, αρχιτέκτονες όπως ο Leon Battista Alberti, ο Bramante, ο Brunelleschi, γλύπτες όπως ο Donatello και άλλοι θα κοσμήσουν το πάνθεον της τέχνης με έργα ανεπανάληπτα, που σε όλα το κέντρο θα είναι ο άνθρωπος.

Στην Ιταλία πρώτα και ειδικότερα στη Φλωρεντία από το Lorenzo Medici θ' αρχίσει μια πνευματική και καλλιτεχνική αναγέννηση που σε λίγο θα επηρεάσει ολόκληρη την Ευρώπη. Αναπτύσσεται μια καινούργια φιλοσοφία, ο ανθρωπισμός ή ουμανισμός που παίρνει τεράστιες διαστάσεις στον πολιτισμένο κόσμο. Μέσα απ' αυτή τη φιλοσοφία, ο άνθρωπος ξαναβρίσκει την αξία του και γίνεται το κέντρο των εξελίξεων. Η ανθρώπινη σκέψη ξαναβρίσκει τη σαφήνεια της λογικής, η αρχιτεκτονική την καθαρότητα του περιγράμματος και της συμμετρίας, η ζωγραφική και η γλυπτική προβάλλουν το ανθρώπινο σώμα σε όλη την ομορφιά του.

Αποδεσμεύεται ο άνθρωπος από τον έλεγχο της Καθολικής εκκλησίας που ήταν εμπόδιο για μια ελεύθερη και δημιουργική σκέψη. Βγαίνει από την πνευματική απραξία και μοιρολατρεία που βρισκόταν στο Μεσαίωνα, γίνεται πρωταγωνιστής της ιστορίας του, έτοιμος να δημιουργήσει κάτι καινούργιο. Γίνεται μια επιστροφή στην αρχαία σκέψη με τη μελέτη των αρχαίων συγγραφέων και στους αρχαίους τρόπους έκφρασης με τη μίμηση των αρχαίων καλλιτεχνικών στοιχείων.

Δημιουργούνται αναγεννησιακά πρότυπα βασισμένα στα αρχαία ελληνορωμαϊκά πρότυπα. Μέσα σ' αυτές τις αναγεννησιακές φόρμες δεν μπορούσε παρά και η ενδυμασία, που είναι τρόπος ζωής και συμπεριφοράς των ανθρώπων, να λάβει άλλη διάσταση και να παρουσιασθεί σε πλήρη αρμονία με τα υπόλοιπα πράγματα και το χώρο.

Ο αρχιτέκτονας Leon Battista Alberti, θέλοντας να παρουσιάσει αυτήν την αρμονία σε όλα τα πράγματα τονίζει συμπερασματικά «Τελειότητα είναι η αρμονική συμφωνία σε όλα τα πράγματα στα οποία δεν μπορεί να προστεθεί ή να αφαιρεθεί τίποτα χωρίς να διαταραχθεί το σύνολο».

Η Ιταλία με σπουδαία κέντρα τη Φλωρεντία, το Μιλάνο, τη Σιένα, την Πίζα, τη Ρώμη και τη Βενετία, γίνεται το 15ο αι. η αφετηρία και πρωτοπόρος της Αναγέννησης μετά από δέκα αιώνες αναμονή με την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Θα την ακολουθήσουν στο 16ο αι., η Ισπανία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Αγγλία και οι Κάτω Χώρες.